VIZSLÁN TIBOR - SZENTGYÖRGYI PÉTER - VIZSLÁN LÁSZLÓ

Sajóbábony madárvilága

Sajóbábony község Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a Sajó-folyótól kb. 4 km-re a Bábony-patak mellett terül el. A vizsgált terület a Bükk lábához tartozó Tardonai-dombság része. A környék dombvidéki jellegű táj, 150-350 m-es tengerszint feletti magassággal. A terület éghajlata mérsékelten hűvös - mérsékelten száraz, kb. 8,8° C-os évi középhőmérséklettel és 600-650 mm-es évi csapadékösszeggel. A terület legjelentősebb vízfolyása a Bábony-patak, amely a Sajó jobboldali mellékvize, s különösen a vegyiművek alatti szakaszán nagymérvű szennyezettséget mutat. A környéket túlnyomórészt barna erdőtalaj borítja. A terület a Pannonicum flóratartomány Matricum flóravidékének Borsodense flórajárásához tartozik, legnagyobb részén erdők találhatók. Főbb erdőtársulásai a cseres-tölgyesek (Quercetum petraea - cerris), a gyertyános-tölgyesek (Querco petraea - Carpinetum), a magasabb részeken a szubmontán bükkösök (Melico - Fagetum), a vízfolyások mentén az alacsonyártéri társulás-osztályokba (Salicetea purpureae) tartozó cönózisok és a szubmontán égerligetek (Alnetum glutinosae - incanae) találhatók. A fás társulásokat "színesítik" az ültetett fenyvesek és az útmenti nyárfasorok, valamint az akácosok, bokrosok és gyümölcsösök is. Az erdők mellett jelentős területarányú az antropogén környezet, az agrárterület és több száraz rét, kevesebb a nedves rét. A nyílt vizek, nádasok, továbbá iszapos és kavicsos felszínek szinte teljesen hiányoznak, ami jelentősen rányomja bélyegét az

avifauna alakulására (Vízi- és parti madárfajok szinte teljes hiánya).
A megfigyelések több mint húsz éve folynak a területen. Már az 1960-as évek végén illetve a 70-es években elkezdődtek, de ezek főleg alkalmi jellegűek voltak. 1985-től kezdődött meg egy rendszeres megfigyelési sorozat, amit 1990-től gyűrűzőtáborokkal is kibővítettünk. A megfigyelések módja főleg távcsöves, illetve függönyhálózásos módszerrel történt.

A megfigyelt madárfajok faunisztikai adatai

Szürke gém (Ardea cinerea). Rendszeresen megfigyelhető, mint átrepülő faj, főleg a VI. VII. és VIII. hónapokban.

Bakcsó (Nycticorax nyctixorax). 1990. 07. 20-án este 3 példány átrepült a területen.

Fehér gólya (Ciconia ciconia). Rendszeresen megfigyelhetők átrepülő, illetve táplálkozó példányok. Ezek főleg a sajóecsegi és radostyáni fészkelő párokból kerülnek ki. Vásárhelyi István kéziratos munkájában mint fészkelő fajt írja le, ez feltehetően 1950-es évek előtti adat.

Fekete gólya (Ciconia nigra). 1991. 07. 15-én egy példány az Asszony-völgy felett megfigyelve.

Nyári lúd (Anser anser). 1986. 03. 23-án egy kisebb csapat húzott el a lakótelep felett É-ÉK- irányba.

Nagy lilik (Anser albifrons). A téli hónapokban kisebb csapatai átrepülnek a terület felett.

Vetési lúd (Anser fabalis). A leggyakrabban átrepülő, illetve átvonuló lúdfaj a területen.

Tőkés réce (Anas platyrhynchos). Sűrűn előfordul a területen. 1990-ben és 1992-ben a Bábony-patak mellett költött 1 1 pár.

Darázsölyv (Pernis apivorus). Alkalmi fészkelő, a területen 1986-ban és 1991-ben feltételezhetően fészkelt. Őszi vonuláskor gyakran megfigyelhető.

Vörös kánya (Milvus milvus). Vásárhelyi István fészkelőként említi a régebbi évekből, ez valószínű 1950-es évek előtt lehetett.

Héja (Accipiter gentilis). Egy-két pár minden évben rendszeresen költ.

Karvaly (Accipiter nisus). Állandó és gyakori téli vendég, 1992-ben költési időben megfigyelve.

Egerészölyv (Buteo buteo). Rendszeres és gyakori költőfaj. (3-4 pár évente)

Gatyás ölyv (Buteo lagopus). Ritka téli vendég.

Kis békászósas (Aquila pomarina). Szinte évente fészkel a területen egy párban. 1984-ben Balogh János találta meg fészkét, azóta minden évben bizonyítottan, illetve feltételezhetően fészkel. 1992-ben plusz egy fióka adoptálva. (Szitta Tamás szóbeli közlése.)

Kékes rétihéja (Circus cyaneus). Rendszeres téli vendég, főleg hímek megfigyelése.

Hamvas rétihéja (Circus pygargus). 1990. 09. 01-én az Asszony-völgy felett átrepült 3 példány.

Kígyászölyv (Circaetus gallinus). Ritka kóborló.

Kerecsensólyom (Falco cherrug). 1977-ben egy fiókát találtak a lakótelep mellett. 1991-ben költésidőben megfigyelve egy példány. Vásárhelyi említi lőtt példányát Sajóbábonyból.

Vándorsólyom (Falco peregrinus). 1988. 02. 06-án és 07-én megfigyelve az Ördög-völgyben.

Kabasólyom (Falco subbuteo) Rendszeres költőfaj 1-2 párban, főleg a gyár területén.

Vörös vércse (Falco tinnunculus). A Vargaszögi-patak völgyében fordul elö költése, de nem rendszeresen, ilyenkor is általában 1 pár.

Nyírfajd (Lyrurus tetrix). Vásárhelyi István 1937) 38-ban említ egy kakast a Bábonyi-erdöböl.

Fogoly (Perdix perdix). Állandó költö madarunk, bár egyre ritkább. 1990-91-ben csak 2 pár költése volt sikeres a területen.

Fürj (Coturnix coturnix). Rendszeres költöfaj. 1992-ben a fészkelö párok száma emelkedett.

Fácán (Phasianus colchicus). Állandó költöfaj.

Daru (Grus grus). 1988. 04. 17-én 69 példányos csapat átrepült a területen. Tavaszi vonulásakor más helyen megfigyelt csapatok is valószínű, hogy Sajóbábony felett is átrepülnek.

Erdei cankó (Tringa ochropus). 1990. 07. 08. Egy példány a Bábony-patak mellett.

Erdei szalonka (Scopolax rusticola). A vadászok szerint rendszeres átvonuló.

Dankasirály (Larus ridibundus). Rendszertelen kóborló a területen.

Kék galamb (Columba oenas). A gyár területén rendszeres költöfaj.

Örvös galamb (Columba palumbus). Rendszeres költöfaj.

Vadgerle (Streptopelia turtur) Kis számban, de rendszeresen költö faj.

Balkáni gerle (Streptopelia decaocto) A lakott területek rendszeresen költö faja.

Kakukk (Cuculus canorus). Gyakori a területen. A kakukkgazdák feltehetöen az erdös élöhelyen keresendök.

Gyöngybagoly (Tyto alba). 1989-töl rendszeresen észlelhetö faj, de költése nem bizonyított.

Füleskuvik (Otus scops). Rendszeres fészkelö, bár a párok száma évente változik. Három élöhelyét ismerjük a területen.

Kuvik (Athene noctua) 1985., 86. és 92-ben költöfaj, a többi idöszakban feltételezhetöen költött.

Macskabagoly (Strix aluco). Ritka, de feltételezhetöen rendszeres költöfaj.

Erdei fülesbagoly (Asio otus). Rendszeresen fészkelö, gyakoribb az elözö fajnál.

Lappantyú (Caprimulgus europaeus). Csak vonulási idöben megfigyelve.

Sarlósfecske (Apus apus). 1987-ben egy pár biztos költése. Nyári idöszakban rendszertelenül megfigyelhetö, vonuláskor nagyobb csapatokban is.

Jégmadár (Alcedo atthis). 1992. 07. 19-én egy példány hálóval megfogva az Asszony-völgyben.

Gyurgyalag (Merops apiaster). Rendszeres költöfaj, két telepe ismert, de 10 párnál több még nem költött. (P.: 1991-ben 6 pár, 1992-ben 8 pár.)

Szalakóta (Coracias garrulus). Vásárhelyi István fészkelve találta régebben Sajóbábony területén.

Búbosbanka (Upupa epops). Rendszeres költöfaj.

Nagytekercs (Jynx torquilla). Gyakori költöfaj.

Zöld küllö (Picus viridis). Ritka költöfaj.

Szürke küllö (Picus canus). Ritka téli vendég.

Fekete harkály (Dryocopus martius). Rendszeres, de ritka költö faj.

Nagy fakopáncs (Dendrocopos major). A leggyakoribb fakopáncsunk.

Balkáni fakopáncs (Dendrocopos syriacus). Csak költési idön kívül sikerült eddig megfigyelni.

Közép fakopáncs (Dendrocopos medius). Rendszeres költöfaj.

Kis fakopáncs (Dendrocopos minor). Rendszeres költõfaj, de gyakoribb az elõzõ fajnál.

Búbospacsirta (Galerida cristata). Állandó madarunk.

Erdei pacsirta (Lullula arborea). Balogh János szóbeli közlése szerint rendszeres fészkelõ, mi fészkelõként nem találtuk.

Mezei pacsirta (Alauda arvensis). Rendszeres költõfaj.

Füsti fecske (Hirundo rustica). Gyakori fészkelõ.

Molnárfecske (Delichen urbica). Gyakori fészkelõ, több száz pár költ évente a lakott területen.

Sárgarigó (Oriolus oriolus) Rendszeres fészkelõ.

Holló (Corvus corax) Költése nem bizonyított, de rendszeresen megfigyelhetõ bármely idõpontban.

Dolmányos varjú (Corvus cornix). Ritka fészkelõ, költése csak a gyár területén fordul elõ.

Vetési varjú (Corvus frugilegus). Kóborló csapatai elõfordulnak a téli hónapokban.

Csóka (Corvus monedula). Alkalmi kóborló.

Szarka (Pica pica). Állandó madarunk.

Szajkó (Garrulus glandarius). Állandó és viszonylag gyakori madarunk.

Széncinege (Parus major). Állandó gyakori madarunk.

Kék cinege (Parus caeruleus). Ritkább az elõzõ fajnál.

Fenyvescinege (Parus ater). 1985. 12. 06-án egy példány megfigyelve a gyárban.

Barátcinege (Parus palustris). Rendszeres költõfaj, a gyár területén gyakoribb a kék cinegénél.

Õszapó (Aegithalos caudatus). Állandó, de nem gyakori madarunk.

Csuszka (Sitta europaea). Rendszeres költõfaj.

Rövidkarmú fakúsz (Certhia brachydactyla). Ritka, de rendszeres költõfaj.

Õkörszem (Troglodytes troglodytes). Megegyezik az elõzõvel.

Léprigó (Turdus viscivorus). 1990-ig csak téli vendég. 1991-ben feltételezhetõen, 1992-ben bizonyítottan 1 pár költött.

Fenyõrigó (Turdus pilaris). Gyakori téli vendég.

Énekes rigó (Turdus philomelos). Rendszeres költõfaj.

Szõlõrigó (Turdus iliacus). 1987. 01. 30-án egy példány a gyárban, ami néhány napig ott is maradt.

Fekete rigó (Turdus merula). Rendszeres fészkelõ.

Hantmadár (Oenanthe oenanthe). Rendszeres költõfaj.

Cigány-csaláncsúcs (Saxicola torquata). Gyakori fészkelõ.

Rozsdás csaláncsúcs (Saxicola rubetra). Vonuláskor ritkán megfigyelve. Balogh János 1986-ban költésidõben látta (szóbeli közlés).

Kerti rozsdafarkú (Phoenicurus phoenicurus). Ritka átvonuló faj.

Házi rozsdafarkú (Phoenicurus ochruros). Közönséges fészkelõ.

Fülemüle (Luscinia megarhynchos). Gyakori fészkelõ.

Nagy fülemüle (Luscinia luscinia). 1991. 07. 21-én egy példány hálóval megfogva az Asszony-völgyben.

Vörösbegy (Erithscus rubecula). Rendszeres fészkelõ.

Berki tücsökmadár (Locustella fluviatilis). Mint az elõzõ.

Énekes nádiposzáta (Acrocephalus palustris). Alkalmi fészkelõ.

Kerti geze (Hippolais icterina). Feltételezhetõen rendszeres átvonuló a területen.

Barátkaposzáta (Sylvia atricapilla). Ritka fészkelő.
Karvalyposzáta (Sylvia nisoria). Viszonylag gyakori fészkelő.
Kerti poszáta (Sylvia borin). Alkalmi fészkelő.
Mezei poszáta (Sylvia communis). Rendszeres fészkelő.
Kis poszáta (Sylvia curruca). Ritka fészkelő.
Fitiszfüzike (Phylloscopus trochilus). Gyakori átvonuló.
Csilpcsalp-füzike (Phylloscopus collybita). Rendszeres fészkelő.
Sisegő füzike (Phylloscopus sibilatrix). Fészkelése nem bizonyított, de valószínű alkalmi költése.
Sárgafejű királyka (Regulus regulus). Rendszeres átvonuló.
Szürke légykapó (Muscicapa striata). Rendszeres fészkelő.
Kormos légykapó (Ficedula hypoleuca). Gyakori átvonuló.
Örvös légykapó (Ficedula albicollis). Rendszeres költőfaj.
Erdei szürkebegy (Prunella modularis). Gyakori átvonuló.
Erdei pityer (Anthus trivialis). Rendszeres fészkelő.
Barázdabillegető (Motacilla alba). Mint az előző.
Hegyi billegető (Motacilla cinerea). Ritka átvonuló.
Sárga billegető (Motacilla flava). 1991-ig csak vonuláskor megfigyelve, 1991-ben 1 pár fészkelt a bábonyi-elágazásnál, de építési munkák miatt a fészekalj megsemmisült.
Csonttollú (Bombycilla garrulus). Gyakori téli vendég.
Nagy őrgébics (Lanius excubitor). Gyakori téli vendég. (1989. 12. 30-án 4 példány

tartózkodott Sajóbábonyban egyszerre, más-más területen.)
Kis őrgébics (Lanius minor). 1960-as és 70-es években a Méhész-tetőn fészkelt a faj. Utána csak 1991. 05. 11-én jelent meg egy példány. Útmenti nyárfásba lehetett megfigyelni 05. 28-ig, ekkor elgázolva megtaláltuk.
Vörösfejű gébics (Lanius senator). Vásárhelyi István szerint több párban fészeklő faj volt Sajóbábonyban.
Tövisszúró gébics (Lanius colluros). Gyakori fészkelő.
Seregély (Sturnus vulgaris). Gyakori fészkelő.
Házi veréb (Passer domesticus). Közönséges fészkelő.
Mezei veréb (Passer montanus). Mint az előző.
Meggyvágó (Coccothraustes coccothraustes). Rendszeres fészkelő.
Zöldike (Carduelis chloris). Rendszeres fészkelő.
Tengelic (Carduelis carduelis). Gyakori fészkelő.
Csiz (Carduelis spinus). Átvonuló és alkalmi téli vendég.
Kenderike (Carduelis cannabina). Gyakori fészkelő.
Zsezse (Carduelis flammea). 1987. 13. 15-én egy 55-60 példányos csapat a Köves-hegy lábánál keresgélt.
Csicsörke (Serinus serinus). Rendszeres fészkelő, gyakran megtelepszik antropogén területeken (lakótelep, gyümölcsös, szőlős stb.)
Süvöltő (Pyrrhula pyrrhula). Gyakori téli vendég.
Erdei pinty (Fringilla coelebs). Gyakori fészkelő
Fenyőpinty (Fringilla montifringilla). Ritka téli vendég.
Citromsármány (Emberiza citrinella). Gyakori fészkelő.
Sordély (Emberiza calandra). Fészkelő állománya emelkedést mutatott az elmúlt években.

Összegzés

Sajóbábony madárfaunáját 127 megfigyelt faj alkotja a saját és a Vásárhelyi István adatai alapján. Ezekből megfigyeléseink során 123 fajt sikerült regisztrálnunk, ebből 80 faj rendszeres illetve alkalmi fészkelő a területen. A vizsgált időszak alatt saját megfigyeléseink szerint 1 faj, a kis őrgébics, mint fészkelő faj eltűnt a területről. Több faj esetében erős állományingadozások mutatkoztak, ezek feltehetően az élőhelyek változásaival vannak összefüggésben. Számolni kell újabb fészkelő fajok eltűnésével, de esetleges megtelepedésével is. A gyűrűzőtáborokban folytatott megfigyelések újabb alkalmi átvonuló vagy kóborló fajok előfordulásának bizonyítását teszik lehetővé. Meg kell említeni a tövisszúró gébicset mint kiemelt fajt, amellyel 1987-től behatóbban foglalkozunk. A megfigyeléseket tovább szeretnénk folytatni, illetve a gyűrűzőtáborok rendszerességét megőrizni. Ezen munkákba két fiatal madarász is bekapcsolódott, Belencsák László és Zombor Barna, segítségüket ezúton is köszönjük. Végezetül az irodalomjegyzékbe minden olyan írást belevettünk, amelyek Sajóbábonyban történt madártani megfigyeléseket tárgyalnak.

IRODALOM

BELENCSÁK, L. 1992. Tövösszúró gébics gyűrűző- és kutatótábor. Madártani Tájékoztató, júl.-dec.: 49.

PETERSON, R. T. , MOUNTFORT, G., HOLLOM, P. A. D. 1992. Európa madarai. Gondolat, Budapest, pp 355

VÁSÁRHELYI, I. (kézirat) Borsod-Abauj-Zemplén megye gerinces faunája.

VIZSLÁN, T. 1986. A "pepita arcú" széncinege. Mad. Táj. ápr.-szept.: 74.

VIZSLÁN, T. 1988. Hiányzó madárvendégeink. Észak-Magyarország II. 11. szám.

VIZSLÁN, T. 1989. 1987-es tövisszúró gébics (Lanius collurio) fészkelésének adatai. Mad. Táj. jan.-jún.: 62-63.

VIZSLÁN, T., VIZSLÁN, T-né, DAJKÓ, N. 1989 Zöld küllő (Picus viridis) téli táplálékszerzéséhez. Mad. Táj. jan.-jún.: 61-62.

VIZSLÁN, T. 1989 Júniusi madárpusztulás. Észak-Magyarország, 07. 13. száma.

VIZSLÁN, T. 1990 Urbanizálódó füleskuvik (Otus scops)? Mad. Táj. 1-2. szám.: 40.

VIZSLÁN, T., KŐSZEGI, N., ZOMBOR, B. 1991. Katángkórón fennakadt tövisszúró gébics (Lanius collurio). Mad. Táj. 3-4. szám: 28.

VIZSLÁN, T., VIZSLÁN, T-né 1992 Megfigyelések a tövisszúró gébics (Lanius collurio) életéből. Calandrella VI/1.: 39-48.